

מצות מחיית עמלק - לדור ולדורות

הרב ד"ר יהודה ברנדס (שיעור מס' 13)

של סנחרב וקשה היאך נודעו מי הם בני בניו וגם המן גופא דהיה נכדו של עמלק כמבואר במגלה בכמה מקומות וקשה הא הי' סנחרב ונבוכדנצר הרבה שנים קודם ובלבל כל האומות ומהיכן נודע היחוס וע"כ דבני מלכים ושרים נודעו אף לאחר הבלבול ודו"ק היטב:

בן פורת יוסף דרשות והוספות שבת הגדול (א)

...כתבתי במ"א כי בחינת עמלק שהוא היצה"ר גורם פירוד למטה ... כי דירת היצה"ר במקום פירוד ומחלוקת, לכך צוה התורה (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך אני ה', וכתב רבי משה אלשיך ביאורו, על ידי יחוד לבבות למטה גורם יחוד למעלה, וז"ש אני ה' וכו' יעו"ש. א"כ אתי שפיר כמ"ש התוספות דעה א' שאנו מתפללין שיהי' שם י"ה רבא, דהיינו שיהיה שמו הגדול שלם על ידי אחדות למטה שימחה זכר עמלק הגורם פירוד לבבות, אז יהי' יחוד שמו הגדול למעלה, והבן.

צפנת פענח שמות פרשת משפטים

ובזה יובן משנה הנ"ל והי' כאשר ירים משה ידו, על ידי אחדות ישראל, היפך בחינת עמלק המפריד וכו', והיינו על ידי שמסתכלין כלפי מעלה כאלו עומדין לפניו יתברך, אז ממה נפשך אין לאחד תרעומות על חבירו עבור צערו ועלבוננו שעושה אחד לחבירו בכל הדברים הנוגע לגופו וכבודו, וזה גורם אחדות, לכך וגבר ישראל. מה שאין כן כאשר יניח ידו, שאינו מסתכל כלפי מעלה, אז וגבר עמלק המפריד בין אדם לחבירו על ידי קנאה ושנאה, כאשר זכרתי מאוד מאוד הוי שפל רוח כשהוא בפני כל אדם, והבן.

מאור עינים ליקוטים

מלחמה לה' בעמלק מדור דור (שמות יז, טז) כב"י אין השם שלם ואין הכסא שלם כמאמר רבותינו זכרונם לברכה (פסיקתא רבתי יב) והנה בכל אדם יש בחינת עמלק הוא היצר הרע שצריך להלחם אתו ולכן כתיב מחה תמחה את זכר עמלק

בני יששכר מאמרי חודש אדר מאמר ג - מלחמה לה' דרוש ו

ולמה בחר את עמלק דייקא לזה, להיותו מבחינת הדעת דס"א, על כן כל העצות של היועצים בכל המלכיות הם מבחינת עמלק, והנה סיים המדרש בכאן הו' זכורים למחות את שמו מן העולם, זכור את אשר עשה לך עמלק תמחה את זכר עמלק, היינו את לרבות כל אשר הם מבחינת עמלק, המינים המוסרים האפיקורסים והיועצים עצות רעות על ישראל את כולם תמחה,

ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק במדבר לראש חודש סיון

והנה זה היה התחלת הכניסה להקדושה ונאמר על זה בלשון עבר באו מפני שהארה זו הראשונה חולפת ועוברת כמו שנאמר אחרי זה ויסעו מרפידים פירוש מרפיון ידים היינו בחינת עמלק שמביא

משנה ידים ד משנה ד

בו ביום בא יהודה גר עמוני ועמד לפניו בבית המדרש. אמר להם: מה אני לבא בקהל? אמר לו רבן גמליאל: אסור אתה. אמר לו ר' יהושע: מותר אתה. אמר לו רבן גמליאל: הכתוב אומר (דברים כג) "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי וגו'". אמר לו רבי יהושע: וכי עמונים ומואבים במקומן הן? כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות! שנאמר (ישעיה י) "ואסיר גבולות עמים ועתידותיהם שוסתי ואוריד כביר יושבים". אמר לו רבן גמליאל: הכתוב אומר: (ירמיה מט) "ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון" וכבר חזרו! אמר לו ר' יהושע: הכתוב אומר (עמוס ט) "ושבתי את שבות עמי ישראל ויהודה ועדיין לא שבו"! התירוהו לבא בקהל.

מנין המצוות לרמב"ם

קפח להכרית זרעו של עמלק שנ' תמחה את זכר עמלק.

קפט לזכור מה שעשה עמלק תמיד שנ' זכור את אשר עשה וכו'.

נט שלא יסור מלבנו מעשה עמלק הרע שעשה לנו שנ' לא תשכח.

רמב"ם מלכים ה הלכה ד

מצות עשה להחרים שבעה עממין שנאמר החרם תחרים, וכל שבא לידו אחד מהן ולא הרגו עובר בלא תעשה שנאמר לא תחיה כל נשמה, וכבר אבד זכרם.

מנחת חינוך מצוה תרד

תמחה זכר עמלק

(א) שנצטוינו למחות זרעו של עמלק וכו'... והאידיא אין אנו מצווים בזה כי כבר עלה סנחריב ובלבל את העולם וכל דפריש מרובא פריש:

ספר יראים סימן מג [דפוס ישן - רד]

וספק בידי אם יותרו אדומיים מבלבולו של סנחריב. וי"ל שלא נתבלבלו דאמרין בע"ז פ' ראשון [י' ב'] א"ל אנטונינוס לרבי אתינא לעלמא דאתי א"ל הן הא כתיב שמה אדום מלכיה ושריה, ועוד תנינא [שם א'] יום גנוסיא של מלכים ויום שמעמידין בו את המלך ומוקמינן הא דידי' הא דבריה. ומקשינן ומי מוקמי מלכא בר מלכא והא כתיב הנה קטן נתתיך בגוים שאין מעמידין מלך בן מלך וכו' אלמא אדום לא נתבלבל! י"ל שבלבול אינו מועיל בזרע מלכים שניכרים הם מתוך חשיבותם מי הם ומה הם תולדותם ומהיכן באו.

שו"ת שואל ומשיב מהד"ת חלק ד סימן קז

וכדמות ראייה להיראים מהא דאמרו בגיטין דף נ"ז ע"ב מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק מבני בניו של ססרא למדו תורה בירושלים וכן מבני בניו

והנה כבר נוכחנו לראות כמה פעמים שענין זה דהה היו בגדר "מחריבין כל העולם כולו" רח"ל. ועיין בראש גולת אריאל (חלק ב' עמוד ש"ג) מה שהביא שם מר"פ כהן ז"ל קבלה שהגרמנים הם מזרע עמלק.

ולהמבואר בזה קמים וגם נצבים דבריו הברורים והנחרצים של הגרי"ד הלוי סאלאווייציק זצ"ל ראש ישיבת בריסק שנדפסו ב"ישורון" כרך ח', אודות השמועה בשם מרן הגר"ח זצ"ל שהמ"ע של מחיית עמלק אינו רק על זרע עמלק בלבד אלא גם על כל אותן הרשעים שבכל הדורות הנלחמים כנגד ה' ועמו והולכים בדרכו של עמלק...

(וזה עתה העירוני שבס' הררי קדם ח"א מתורתו של הגרי"ד"ס מבוסטון - שהוא המקור לשמועה הנ"ל - כבר מופיע חידוש זה בשם אביו הגר"מ ולא בשם מרן הגר"ח).

ובקובץ "אור ישראל" (מאנסי) גליון כז עמ' רכט תמהו על חריפות הלשון ממה שקבעו הגדולים שהאומה הגרמנית היא בכלל המצוה דמחיית עמלק, הרי שכל אומה שהולכת בדרכו של עמלק היא בכלל המצוה דמחיית עמלק ולא כדברי הגרי"ד.

אכן לפי המבואר אין כל סתירה לדברי הגרי"ד, דבאמת גם העם הגרמני בימינו הם ספק מזרע עמלק וכמשנ"ת היטב וכפי השמועה המיוחסת להגר"א, וע"כ שפיר גם עליהם קבעו הגדולים שאנו מצווים במחיית עמלק זכרם מן העולם.

הרב יהודה גרשוני: מלחמת רשות ומלחמת מצוה¹ ושמעתי בשם הגר"ח, שהעיר על דברי הרמב"ם, למה כתב הרמב"ם על שבעה עממין "וכבר אבד זכרם" והיום אין מצוה זו נוהגת, ובמחיית עמלק אין הרמב"ם מסיק שכבר אבד זכרם, הרי עם עמלק לא נמצא כבר היום, כי הם היו עם בעל מעשים רעים ונתערבו בין האומות ונאבדו? והוכיח מזה שבמובן עמלק לא גזע של עמלק בלבד, אלא כל עם שהולך בשיטת עמלק להשמיד את עם ישראל ולאבדם, הם עמלקים ועליהם אמרה תורה: "מלחמה לה" בעמלק מדור דור". ולפיכך הגרמנים הארורים וערבים שרוצים לאבד ישראל ולהשליכם לים - הם בבחינת עמלק וזה נכלל במלחמת מצוה של מחיית עמלק...

הרפיון בלב האדם כמו שנאמר (דברים כ"ה, י"ח) אשר קרך ופירש רש"י ז"ל שציננך והפשירך מרתיחתך היינו שמביא התרשלות בלב האדם בעסק עבודת ה' יתברך עד שחולפת ועוברת. והוא נקרא ראשית גוים שהוא המנגד לראשית שבהקדושה.

בית הלוי שמות יב

ובזה נבין שתי הלשונות שנאמרו במצות מחיית עמלק. דבפסוק אחד אמר תמחה את זכר עמלק דהוא ציווי לישראל שהם ימחו זכרו של עמלק דע"י שייטיבו הם מעשיהם יתן להם הכח שהם ימחו זכרו. וזה קאי על ענין חטא ע"ג דבזה ניתן כח ביד האדם להתחזק ולעמוד נגד יצרא דע"ג ולבטלו וכמו שמצינו (יומא סט ב) באנשי כנה"ג שהתפללו כשעלו מבבל וניתן להם יצרא דע"ג. וגם כל אחד ואחד מישראל היה מצווה בעת שישבו על אדמתן לאבדה ולשרש אחריה מכשתגיע לידו וכמו שאמר הכתוב אבד תאבדון כו'. וגם דאם חלילה רואה לחבירו שנכשל ונוטה לכו לע"ג מחוייב להתווכח עמו ולהוכיחו בשכלו שאין בהע"ג ממש עד שיעקר הרעיון הרע הזה מלבו. וע"ז אמר הכתוב תמחה את זכר עמלק שהוא ציווי לישראל על זה...

אמנם בפסוק שני נאמר כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים הבטיח הקדוש ברוך הוא לישראל אשר הוא ימחה אותו וזהו על בחינה השנייה יצרא דמינות ועל זה לא בא הציווי לישראל כי בזה לא ניתן כח להאדם הישר שיהיה יכול לבערו מן זולתו, דמי שפג לבו מלהאמין אין לו רפואה בידי אדם דכל מה שירבה חבירו להתווכח עמו להחזירו לאמונה לא יועיל כלל דהרי כל סוף ההוכחות והראיות מוכרח לבא לאמונה, וכל מה שמצינו לרבותינו שהתווכחו והשיבו תשובה להמינים היה רק לתרץ קושיותיהם ולסתור ראיותיהם שדימו להוכיח היפוך האמונה והצדיקים בויכוחם הראום לדעת כי אין בראיותיהם ממש. אבל הראיה וההוכחה לאמונה הוא רק אמונה. ועל כן אסרו חכמים הויכוח עמהם ואמרו (סנהדרין לח ב) דבאפיקורס ישראל אל תען כסיל דכ"ש דפקר טפי. ואם פגע באחד מן המינים ושמע ממנו דברים הרעים אם מישראל הוא אסור להתווכח עמו רק העצה לברוח ממנו ולשוב לחזק את עצמו ולבו באמונה לבל יפעלו בלבו מאומה דברים הרעים ששמע ממנו...

דף על הדף מגילה דף ו עמוד ב

בגמ': גרממאי של אדום שאלמלי הן יוצאין מחריבין כל העולם כולו.

בהגהות היעב"ץ כותב דקאי על מדינת גרמניה ע"ש.

וראה בספר ימות עולם - אמשינוב (עמ' ק"פ) המביא שהרה"ק השפת אמת זצ"ל אמר, שמדינת גרמניה היא קליפת עמלק ע"כ. וכן מובא בספר כוכב בעלטה בשם הרה"ק בעל השפתי צדיק מפילץ זצ"ל ע"ש.

¹ זמרה, קדושת החיים ומסירות נפש בימי השואה על פי ההלכה, סיני פ' עמ' קנד.

¹ תורה שבעל פה יג, עמ' קנא. וכעין זה כתב גם במאמרו על מלחמת שלום הגליל בלבנון, כנגד המחבלים. תורה שבעל פה כח, עמ' עח. ועי' ציטוט הדברים ודחייתם על ידי אליהו בן